

SID

ابزارهای
پژوهش

سرویس ترجمه
تخصصی

کارگاه های
آموزشی

بلاگ
مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری
STES

فیلم های
آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش مهارت های کاربردی
در تدوین و چاپ مقالات ISI

روش تحقیق کمی

روش تحقیق کمی

آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

آموزش نرم افزار Word
برای پژوهشگران

شیوه‌های استدلال استقرایی و استدلال قیاسی قرآن برای آموزش

علوم پایه‌ی ششم ابتدایی

نام نویسندگان:

سعید اکاتی و شمسیه کمالی

چکیده

قرآن به‌عنوان کتاب جاویدان و راهنمای عام و تام جهان بشریت برای ایجاد فرصت‌هایی برای جست‌وجو و کنجکاو‌ی در جهان آفرینش، شناخت استعدادها و توانایی‌ها، امکانات و ناتوانایی‌های آن، از طرق مختلفی جهت آموزش و پرورش انسان بهره‌جسته است. با در نظر گرفتن این‌که یکی از قدرت‌های خدادادی انسان، توانایی و قوه‌ی تفکر و اندیشیدن هست، خداوند متعال برای آموزش آدمیان در کلام ... مجید بشر را به تفکر در جهان آفرینش، خود، خلق و خدا دعوت نموده و از او می‌خواهد از نتایج این تفکرات در توسعه و تعالی روزافزون خود بهره‌جوید تا بیش‌ازپیش به هدف متعالی و غایی کسب معرفت الهی و در نتیجه تقرب به درگاه باری تعالی، نائل آید. یکی از مهم‌ترین روش‌های تفکر که در کلام الهی و روایات ائمه‌ی معصومین (ع) استفاده شده است، استدلال قیاسی و استقرایی هست. به این منظور در این‌کنکاش سعی شده است که جایگاه این روش را در آیات الهی مورد مطالعه و کاوش قرار گیرد تا با کسب شناخت گوشه‌هایی از اختصاصات کلام الهی، روش‌های کاربردی مؤثر و مفیدی در اختیار نظام تعلیم و تربیت جاری در سطح جامعه‌ی کنونی برای شکوفایی، توسعه و تعالی انسان به‌عنوان هدف آفرینش و ارسال آیات الهی تبیین و تفسیر گردد.

واژه‌های کلیدی: روش آموزشی - پرورشی قرآنی، دعوت به تفکر، آموزش استدلالی، استدلال استقرایی، استدلال قیاسی، آموزش علوم پایه‌ی ششم

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مسائل در رابطه با موضوعات انسان‌شناختی در آئین آسمانی اسلام آن است که اسلام از طریق کلام الهی در قرآن مجید و روایات ائمه‌ی معصومین (ع)، بیش‌ازپیش انسان را به مطالعه و شناخت در جهان آفرینش و ساختار و اختصاصات خود دعوت می‌نماید. اسلام می‌خواهد از این طریق، انسان خود را بشناسد به اختصاصات، توانایی‌ها، دارایی‌ها و ناتوانی‌های خود و مجموعه‌ی جهان آفرینش پی ببرد تا به‌طور عملی، با شکوفایی و پرورش استعداد خدادادی تفکر و اندیشیدن و استدلال کردن، به رشد و توسعه و تعالی خود بپردازد. چنان‌که در بیان امام جعفر صادق (ع) آمده است که: برترین عبادت مداومت نمودن بر تفکر درباره خداوند و قدرت اوست (اصول کافی، ج ۲، ص ۵۵). در این آیات و روایات، خودشناسی مقدمه‌ی خداشناسی معرفی و تبیین می‌گردد. چنان‌که پیامبر معظم اسلام، حضرت ختمی مرتبت (ص) می‌فرمایند: من عرفه نفسه، عرفه ربه: (هرکس خود را شناخت، خدایش را شناخته است). (بحارالانوار، ج ۲، ص ۳۲) و امام علی (ع) می‌فرمایند: من عرفه نفسه، فقد عرفه ربه یعنی: به تحقیق، هر که خود را شناخت، به‌درستی که خداوندگارش را شناخته است (غرالحکم و دررالکلم، فصل ۷۷ حدیث ۳۰۱).

به این طریق انسان با شناخت و معرفت نسبت به خود، راهی برای معرفت و شناخت خالق خود می‌یابد. بدین منظور در آیات متعددی در سرتاسر کلام ... مجید، آدمی به مطالعه، مشاهده و تفکر در وجود خود و سرگذشت سایر انس آن‌ها دعوت می‌شود.

اندیشه‌ی پیوسته درباره‌ی جهان آفرینش و نعمت‌های خداوندی و نظم و نظام تکوین در تربیت انسان نقش مؤثری دارد؛ زیرا نه‌تنها پرورش عقلانی منوط به اندیشه و فکر دائمی است. بلکه تلطیف سر و صفای باطن نیز به فکر لطیف موقوف است. (سهروردی، ۱۳۸۲، ج ۲، ص ۱۰).

اگر به استناد آیات متعدد بیان‌شده در کلام ... مجید، مهم‌ترین و اساسی‌ترین دعوت انبیا الهی را دعوت به ایمان و اعتقاد به خداوند راستین و یگانگی جهان آفرین از طریق فراهم نمودن فرصت‌هایی برای شناخت اختصاصات خالق از طریق مختلف، شایسته و در حد فهم و توان

درک و دریافت شهروندان در زمان‌های مختلف و در میان اقوام مختلف بدانیم، یکی از روش‌های تفکر و پی بردن به ابهامات استفاده از اطلاعات و منابعی است که می‌تواند ذهن انسان را جهت رسیدن به آن ابهامات راهنمایی کند. این روش رسیدن به ابهامات می‌تواند از طریق به کار بستن استدلالات استقرایی و قیاسی حاصل آید. قرآن که از جانب پروردگار بر افضل‌ترین معلمان نازل گردیده است از این شیوه‌ها به نحو احسن استفاده نموده است. بسیاری از آیات قرآن کریم در زمینه‌های متعددی انس آن‌ها را به تفکر درباره جهان پیرامون خویش و استدلال و تعقل در آنچه می‌بیند و می‌شنود دعوت و هدایت می‌کند.

در روش‌های آموزش استدلال استقرایی و قیاسی به ترتیب به این صورت عمل می‌شود که با استفاده از جزئیات به یک موضوع کلی دست‌یابیم که به آن روش استقرایی گفته می‌شود. از این‌رو روش استدلال روشی شامل بررسی جزئیات و داده‌های عینی به هدف دستیابی به نتایج و قواعد و احکام عام و کلی هست؛ به عبارت دیگر، حرکت از جزئی به کلی برای تکوین یک نظریه را روش استقرایی گویند. در این روش استدلال ابتدا از طریق تحقیقات تجربی پدیده‌های قیدشده مورد مشاهده، مطالعه و کنکاش قرار می‌گیرند و سپس با تعمیم نتایج روابط خاص مشاهده‌شده در پدیده‌ها، قواعد و قضایایی کلی و عام، به صورت یک نظریه یا قانون فراگیر معلمی ارائه می‌شود. روش قیاسی، عبارت است از روش استدلال عقلی و انتقال از معلول به علت یا برعکس، با استفاده از لازم و ملزوم‌ها و روابط منطقی میان قضایا، برای اثبات یک نظریه کلی به عبارت دیگر با تجزیه و تحلیل یک موضوع کلی به جزئیات آن پی می‌بریم که به آن روش قیاسی گفته می‌شود.

بحث

عبارت تعلیم یا آموزش در لغت‌نامه‌ی دهخدا به معنی بیاموختن، بیگاهانیدن، آموختن، آگاهانیدن، کسی را چیزی آموختن، آموزانیدن و ... (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۷) آمده است. آموزش در حقیقت کوششی است که معلم برای ارائه و انتقال معلومات و یا توانایی‌هایی خاص به شاگردان خود به کار می‌برد و عمدتاً به مهارت و خبرگی معلم و نوع و محتوای درسی که معلم

به انتقال آن می‌پردازد، بستگی دارد؛ و مراد از عبارت روش تدریس روش سازمان‌دهی شکل یادگیری باهدف برآورده شدن یک هدف آموزشی خاص، یا بجای گذاردن یک اثر یادگیری خاص است. استدلال به اشکال مختلف آن، اعم از استدلال استقرایی و استدلال قیاسی مثال‌هایی از انواع روش‌های آموزشی فعال و مؤثر در بخش روش‌های حل مسئله یا کاوشگری در فرایند یاددهی - یادگیری آموزشی محسوب می‌شوند (فتحی آذر، ۱۳۸۲، ص ۳۱۹).

استدلال استقرایی یعنی به کار بستن جزئیات مربوط به یک موضوع و رسیدن به کلیت آن موضوع؛ ریشه کلمه استقراء قریه است. قریه یعنی روستا. در این روش ما سعی می‌کنیم با پشت سر گذاشتن قریه‌ها (جزئیات مسئله) به شهر (کلیات مسئله) برسیم (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۷). به این معنی که روابط موجود بین اجزای مسئله را به کل سیستم تعمیم می‌دهیم. استدلال قیاسی یعنی تفکر و تدبر در یک موضوع کلی و پی بردن به جزئیات آن موضوع هست.

شیوه استدلال درست در زندگی انسان اهمیت فزاینده‌ای دارد. علاوه بر تأثیری که در روند پیشرفت علم بجا می‌گذارد در زندگی فردی و روزمره افراد نیز دارای تأثیرات بسیار عمیق است. استدلال نادرست افراد اغلب مشکلات و نتیجه‌گیری‌های نادرستی را برای آن‌ها به وجود می‌آورد که ممکن است به خدشه‌دار شدن روابط، باورهای ذهنی غلط و حتی ناراحتی روحی و روانی منجر شود. امروزه روانشناسان بر این باورند که برخی از بیماری‌های روانی انسان ریشه در باورها و استدلال‌ها و شناخت‌های نادرست افراد دارد.

با توجه به اهمیتی که استدلال در شیوه اندیشیدن افراد دارد لازم است با استفاده از راهبردهایی به رشد استدلال کودکان و نوجوانان کمک شود. برخی از این راهبردها عبارت‌اند از:

۱. مسائلی که به کودکان داده می‌شود متناسب با سطح رشدی آن‌ها باشد.

۲. به آن‌ها کمک شود تا درباره موضوعاتی که فکر می‌کنند با مفاهیم و تصورات روشن و آشنایی سروکار پیدا کنند.

۳. دوری کردن از توضیح و نشان دادن راه‌حل زیاد. باید به آن‌ها اجازه داد تا خود در

فرآیند حل مسئله درگیر شوند و فقط در صورت احساس درماندگی و ناتوانی نهایی به آن‌ها کمک شود.

۴. نتیجه‌گیری آن‌ها را با روش سقراطی بررسی قرار دهید تا علت دقیق اشتباه آنان معلوم شود.

۵. از آن‌ها بخواهید (زمانی که در بحث‌های گروهی هستند) نتایج خود را با دیگران مقایسه کنند.

از آنجائی که امروزه هدف غایی و نهایی تعلیم و تربیت جهانی، شکوفایی قوه و استعداد تفکر و اندیشه در مخاطبین بوده و می‌خواهد با پرورش قوه‌ی تفکر دانش‌آموزان (یونسکو، ۱۳۷۵، ص ۲۵)، درهائی جدید به روی آن‌ها بگشاید، معلمان باید در انتخاب روش‌های تدریس مهارت تفکر و تفکر خلاق را مورد توجه قرار دهند (جوینس، ویل، ۱۳۷۶، ص ۱۸۲). فرآیند تفکر استقرایی توسط متخصصین تعلیم و تربیت در سه مرحله کلی تقسیم‌بندی شده و برای هر یک از مراحل، عملیات اجرایی ارائه می‌گردد که این مراحل به شرح ذیل می‌باشند.

۱. تکوین مفهوم: یکی از وظایف برنامه ریزان و معلمان، آموزش مفاهیم درس به فراگیران است. به زبانی ساده‌تر، آموزش می‌دهیم تا مفاهیم درک شود.

۲. تفسیر مطالب: یادگیری مؤثر و مطلوب زمانی اتفاق می‌افتد که فراگیران بتوانند در خصوص مسئله و موضوع مورد نظر، اظهار عقیده و آن را تفسیر و تحلیل کنند.

۳. اصولی که در مراحل تکوین مفهوم و تفسیر مطالب کشف و تولید شده است. در مرحله‌ی دیگر در ابعاد جدیدتری به کار گرفته می‌شود و بر اساس مفهوم اصول، موقعیت‌های جدید بررسی و تبیین می‌گردد و مهم‌ترین امتیاز و اهمیت علم‌آموزی هم همین است. (ادیب‌نیا، ۱۳۸۹، ص ۲۱۰)

مراحل این روش یاددهی- یادگیری شامل جمع‌آوری اطلاعات، واری اطلاعات، فرضیه‌سازی، می‌باشند (فتحی آذر، ۱۳۸۲، صص ۳۱۹-۳۲۰).

رویکرد قیاسی به احتمال زیاد ریشه در ریاضیات، منطق و فلسفه داشته است. در این حوزه‌ها

گزاره‌های اولیه معمولاً گزاره‌هایی بدیهی و یا حقیقت آشکار خوانده می‌شوند. با استفاده از استدلال‌های نظری مبتنی بر اصول منطقی، از این گزاره‌های اولیه قضایایی تولید می‌شود که درستی آن‌ها تابع میزان درستی استدلال و درستی گزاره‌های اولیه است از این‌رو، اگر گزاره‌های اولیه حقیقت باشند و منطق مورداستفاده در استدلال‌های به کار گرفته‌شده نیز درست باشد، آنگاه نتیجه گرفته می‌شود که قضایای حاصله نیز حقیقت هستند. از این‌رو، روایی سنجی خروجی‌های این نوع معرفت اصولاً بی‌معنا است، چراکه هم برگرفته از حقیقت و هم مولد حقیقت است. اگر ایرادی نیز در نتیجه نهایی وجود داشته باشد، ایراد و مغالطه در شیوه استدلال است

یکی از روش‌های آموزش در قرآن استفاده از تمثیل یا همان مثال آوردن است. مطلبی که در قالب تمثیل گفته می‌شود ذهن مخاطب را به مقایسه و بررسی واداشته و تأثیر بیشتری بر او می‌گذارد. ماندگاری این نوع پیام‌ها نیز معمولاً طولانی‌تر است. از سوی دیگر تمثیل معمولاً توجه مخاطب را به خود جلب کرده و حساسیت لازم را برای جذب پیام و عمق‌بخشی به آن فراهم می‌کند (حیدری تفرشی، یوسفی سعیدآبادی، ۱۳۸۷، ص ۶۹)

خداوند تبارک و تعالی در آیه ۲۶ در سوره معظم بقره به استدلال پرداخته، خطاب به آدمیان می‌فرماید: همانا خداوند از اینکه به پشه‌ای (فروتر) یا بالاتر از آن مثال بزند، شرم ندارد؛ پس آن‌هایی که ایمان دارند، می‌دانند که آن (مثال) از طرف پروردگارشان به حق است، ولی کسانی که کفر ورزیدند گویند: خداوند از این مثل چه منظوری داشته است؟ (آری) خداوند بسیاری را بدان (مثال) گمراه و بسیاری را بدان هدایت می‌فرماید. (اما آگاه باشید که) خداوند جز افراد فاسق را بدان گمراه نمی‌کند.

خداوند متعال در این آیه مبارکه عکس‌العمل مؤمنان و کافران را در برابر پیام الهی به انسان گوشزد می‌کند تا آن‌که با شنیدن نتیجه عمل این دو گروه به مقایسه و تفکر و استدلال و قیاس بپردازند و نتیجه‌گیری صحیح نمایند و راه هدایت را از ضلالت تمیز داده و انتخاب درست نمایند. این تصمیم‌گیری‌ها نوعی استدلال استقرایی هست ه از جزئیات به یک کلیت دست می‌یابیم.

نمونه‌های دیگر از پیام‌های الهی که انسان را به تفکر و تعقل در جهان گوشزد می‌کند در قالب امر به مشاهده با دقت و نظر در جهان اطراف و سایر مخلوقات است؛ مثلاً در آیات سوره ۱۷ تا ۲۰ در سوره غاشیه خداوند متعال، آدمیان را به مشاهده، جمع‌آوری اطلاعات تفکر، استدلال و قیاس در اختصاصات جهان آفرینش فراخوانده، می‌فرماید: آیا به شتر نمی‌نگرند که چگونه آفریده شده و به آسمان که چسانش، برافراشته‌اند و به کوه‌ها که چگونه برکشیده‌اند و به زمین که چسان گسترده شده؟

خداوند در این آیات، انسان را دعوت و راهنمایی می‌کند تا چیزهایی را که در پیرامون خود می‌بیند با دقت نگاه کند. در آن‌ها تدبیر کند. خلقت آن‌ها را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد و با اندیشه از آنچه در آن‌ها می‌بیند به عظمت و حکمت خلقت جهان پی ببرد و از قدرت، دانایی و حکمت خالق آگاهی یابد.

این آیات نشان می‌دهند که اگر روحیه تفکر در انسان شکوفا شود، کلاس درس و یادگیری و شناخت خود، خالق و خلقت و خلق (چهار مؤلفه‌ی مطرح در بینش توحید در سند برنامه‌ی درسی ملی در نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۸) به اندازه‌ی جهان آفرینش وسعت می‌یابد. به‌عنوان مثال با دقت در خلقت شتر و درک پیچیدگی‌های آن، انسان به علم و حکمت خداوند پی می‌برد، با دیدن ثبات کوه‌ها، آسمان و زمین به هدف‌دار بودن آفرینش و به وجود نظم و حساب در خلقت جهان پی می‌برد؛ این‌گونه است که خداوند از آدمی دعوت می‌نماید تا در جزئیات جهان دقت و اندیشه کند تا انسان کنجکاو، جی تو جو گر، اندیشمند و متفکر به شناخت کلیت جهان و اختصاصاتی از اختصاصات جهان آفرین دست یابد.

در برخی از آیات قرآن مجید، در استفاده‌ی نخستین و برترین معلم جهان آفرینش، خداوند تبارک و تعالی، خداوند بایبان داستان فردی و یا پیامبری به آدمیان، از آن‌ها تفکر و استدلال در این مهم را طلب نموده، از آن‌ها می‌خواهد که هر فرد که از قدرت تفکر و تعقل استفاده نماید و از این سرگذشت‌ها، درس‌هایی یاد بگیرند و از آن درس‌ها برای توسعه و تعالی روزافزون بهره‌جویند. به‌عنوان مثال، خداوند سبحان بایبان داستان حضرت عزیز (ع) در آیه ۲۵۹ در سوره

معظم بقره چنین می‌فرماید: یا مانند آن کس که به دهی رسید دهی که سقف‌های بناهایش فروریخته بود، گفت: از کجا خدا این مردگان را زنده کند؟ خدا او را به مدت صدسال میراند. آنگاه زنده‌اش کرد و گفت: چه مدت در اینجا بوده‌ای؟ گفت: یک روز یا قسمتی از یک روز. گفت: نه صدسال است که در اینجا بوده‌ای. به طعام و آبت بنگر که تغییر نکرده است و به خرت بنگر، می‌خواهیم تو را برای مردمان عبرتی گردانیم، بنگر که استخوان‌ها را چگونه به هم می‌پیوندیم و گوشت بر آن می‌پوشانیم چون قدرت خدا بر او آشکار شد، گفت: می‌دانم که خدا بر هر کاری تواناست.

خداوند بابیان کلی این داستان، در مقام قیاس و استدلال قیاسی فرصت‌ها و موقعیت‌های مناسب و شایسته‌ای را فراهم می‌نماید تا انسان به حقایق دیگر که نسبت به داستان در مقام جزئیت قرار دارند پی ببرد. برخی از این حقایق که از درون استدلال به دست می‌آیند به شرح زیر هستند:

- به تمدن‌های ویران شده گذشته، باید به دیده عبرت نگریست و درس‌های تازه گرفت.
- هرچند می‌دانید، اما باز هم علم خود را با تجربه و پرسیدن بالا ببرد.
- صدسال مردن، برای یک نکته فهمیدن به جاست.
- گذشت زمان طولانی، خللی در قدرت خداوند وارد نمی‌آورد.
- رجعت وزنده شدن مردگان در همین دنیا و قبل از قیام تحقق یافته است.
- نمایش و استدلال از بهترین راه‌های بیان معارف آسمانی واله‌ی است.
- با اراده الهی استخوان محکم، متلاشی می‌شود، ولی غذایی که زود فاسد می‌شود تا صدسال سالم باقی می‌ماند.
- نمایش قدرت پروردگار برای ارشاد و هدایت مردم است، نه برای سرگرمی و یا حتی قدرت‌نمایی.
- خداوند صحنه‌ای از قیامت را در دنیا آورده است.
- معاد جسمانی است، زیرا اگر معاد روحانی بود، سخن از استخوان به میان نمی‌آمد.

- در این آیات، خداوند نشان می‌دهد و استقلال می‌کند که خداوند نمونه‌ای از قدرت خود در قیامت را در دنیا به نمایش گذارده است.

این پیام‌ها و حقایق و موضوعاتی دیگر در بطن و استدلال و تفکر در این آیات، فقط باین یک داستان که به صورت کلی بیان شد مطرح می‌گردد.

یکی دیگر از شیوه‌های آموزشی قرآن مقایسه مطالب با یکدیگر است؛ یعنی با مطالب ریز و کوچک، شاید کم‌اهمیت و مطالبی که کمتر جلب توجه می‌نمایند و کمتر آدمی را به تفکر و اندیشه برمی‌انگیزند، زمینه درک مطالب کلی درباره جهان و خالق هستی را فراهم می‌کند. مقایسه مطالب با یکدیگر، ذهن متربی و مخاطب را به تفکر و تأمل واداشته و او را به سوی حقیقت رهنمود می‌سازد. مقایسه مطالب باهم در واقع به گونه‌ای است که پاسخ و حقیقت مورد نظر در درون آن خودنمایی می‌کند. ولی مربی با صراحت به آن اشاره نمی‌کند. قرآن کریم در موارد گوناگونی از این رو به صورت سؤالی استفاده کرده است. مخاطب وقتی این سؤال‌ها را می‌شنود، به تفکر و تأمل فرورفته و خود به پاسخ صحیح و حقیقت مطلب می‌رسد. به عنوان مثال خداوند در آیه ۷۶ سوره نحل می‌فرماید: و خدا مثل دو مرد را بیان می‌کند که یکی لال است و توان هیچ چیز ندارد و بار دوش مولای خود است، هر جا که او را بفرستند هیچ فایده‌ای حاصل نمی‌کند آیا این مرد با آن کس که مردم را به عدل فرمان می‌دهد و خود بر راه راست می‌رود برابر است.

خداوند باین مثال از انسان‌های آگاه می‌خواهد تا با مقایسه مطالبی که به صورت کلی و سرپوشیده بیان شده است به حقایق واقعی دست پیدا کنند. انسان در ظاهر این آیه، به این امر پی می‌برد که هیچ ارباب و برده‌ای باهم برابر نیستند نتیجتاً هر انسان ذی عقلی باید در قیاس با این مطلب به این مسئله پی ببرد که همان گونه که ارباب با برده مساوی نیستند پس خالق و مخلوق نیز مساوی نیستند.

اساس دین اسلام ایمان به یگانگی خداوند است؛ قرآن برای تفهیم این اصل مهم از روش استدلال استقرائی استفاده می‌کند و در آیه ۲۲ در سوره انبیاء می‌فرماید: اگر در زمین

و آسمان خدایانی جز ذات باری تعالی و تقدس می بود، هر دو تباه می شدند پس خداوند رحمان و رحیم، پروردگار عرش از هر چه به وصفش می گویند، منزّه است با تجزیه و تحلیل این آیه می توان از طریق تفهیم جزئیات آن به اثبات یک کلیت که همان یگانگی خداوند است دست یافت، این جزئیات شامل موارد زیر می باشند:

- تعدّد پروردگار امری محال است. (لو جان) (کلمه لو جایی بکار می رود که امر انجام نشدنی باشد)

- خدای آسم آن ها و زمین یکی است. برخلاف مشرکین که برای هر یک از آسمان ها و زمین ربّی قائل بودند، قرآن پروردگار همه را یکی می داند.

- تعدد در مدیریت مایه از هم پاشیدگی و فساد است.

- به هنگام ذکر سخن باطل، تنزیه خداوند لازم است.

- تسبیح خداوند باید پس از آگاهی و بر اساس استدلال و منطق باشد، نه کورکورانه زیرا در قرآن اول استدلال شد که اگر دو مدیریت بود هستی به فساد کشیده می شد؛ سپس تسبیح خداوند آمد. (حیدری تفرشی، یوسفی سعیدآبادی، ۱۳۸۷، ص ۱۰۳)

یکی دیگر از استدلال های قرآن در آموزش شهروندان، دعوت کردن مخاطبین به مطالعه، کنجکاوی، جمع آوری اطلاعات، شناخت، تفکر استدلال و قیاس و سرانجام عبرت گرفتن از سرنوشت گذشتگان است. این روش خود نوعی قیاس یا همان بررسی کل برای رسیدن به جزئیات است. چنان که خداوند تبارک و تعالی در آیه ۹ از سوره معزز روم می فرماید: آیا در زمین نمی گردند تا بنگرند که چگونه بوده است عاقبت کسانی که پیش، از آن ها می زیسته اند؟ کسانی که توانشان بیشتر بوده است و زمین را به شخم زدن، زیرورو کرده و بیشتر از ایشان، آبادش ساخته بودند و پیامبرانی با معجزه ها بر آن ها مبعوث شده بود خدا به ایشان ستم نمی کرد، آنان، خود به خویشتن ستم می کردند.

خداوند در این آیه از انس آن ها می خواهد تا وضعیت زندگی خود را بازنگری اقوام گذشته، مقایسه کرده و با تفکر در عاقبت آن ها، درباره ی سرانجام کار خود، قیاس و نتیجه گرفته، به

بهبود وضعیت خود پردازند.

موارد ذکر شده نمونه‌های اندکی از استفاده‌های قرآن از روش استدلال استقرایی و قیاسی برای ارائه‌ی آموزش‌های قصد شده به شهروندان، از طریق شکوفایی استعدادهای به ودیعه نهاده شده در نهاد آن‌ها توسط خلقت جهان‌آفرین و توسعه و تعالی اندیشه و قدرت استدلال و قیاس و استقرا برای کشف و دریافت دانایی و توانایی از طرق مثال‌ها و نمونه‌های ساده، کوتاه، موجز و مؤثر در کلام ... مجید است و نشان‌دهنده آن است که این روش مورد استفاده توسط خداوند متعال در آیات قرآن مجید، می‌تواند روشی بسیار مؤثر و ارزشمند، جذاب و جالب در ارائه‌ی و دستیابی به اهداف آموزشی و پرورشی قصد شده فرایندهای یاددهی- یادگیری متر بیان بوده، دو روش استدلالی قیاسی و استقرایی، در کشف دانایی و یادگیری علم و مکمل یکدیگر هستند. روش استقرایی، ابزار تفکر و قیاسی، استفاده از این ابزار است (فتحی آذر، ۱۳۸۲، ص ۳۲۲). در ارتباط با نحوه خواندن کتاب‌ها به روش کل به جز فرض کنید در کتاب علوم پایه‌ی ششم دوره ابتدایی بخشی به نام نیرو وجود دارد سپس موضوعات مختلفی در این بخش شرح داده می‌شود مثل اصطکاک، نیروی جاذبه، نیروی آهن‌ربا و غیره. یادگیری از کل به جز در صورتی محقق می‌شود که:

- ۱- ابتدا مفهوم نیرو برای دانش‌آموز درک شود.
- ۲- دانش‌آموز این را درک کند که آن بخش کلاً در مورد نیروست.
- ۳- انواع نیرو را در آن بخش ببیند و علت نیرو بودن آن را بفهمد و بتواند آن‌ها را با مفهوم کلی نیرو ارتباط دهد.
- ۴- بفهمد نیرو ناشی از اثر متقابل بین دو جسم است.
- ۵- در پایان بتواند جزئیات تک‌تک نیروها درک کند و... (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴).

نتیجه‌گیری

بررسی و مختصری موشکافی در آیات و روایات متعدد در مدارهای آموزشی و تربیتی قرآنی و ائمه‌ی معصومین (ع) نشان می‌دهد که روش آموزشی و تربیتی استدلال استقرایی و قیاسی

یکی از روش‌های اثربخش یاددهی- یادگیری شهروندان است که در زمینه‌های مختلف آموزش و تربیت ابنای آدمی توسط خداوند متعال در آیات قرآنی و ائمه‌ی معصومین (ع) در روایات مختلف، مکرراً مورد استفاده قرار گرفته است. در این مقاله به معرفی نمونه‌ای از روش‌های آموزشی و تربیتی در قرآن و سیره‌ی نبوی (ص) و سنت علوی (ع) تحت عنوان روش آموزش استقرایی و قیاسی پرداخته شده است. امروزه، آموزگاران علوم مختلف در کلاس‌های درس، می‌توانند با شناخت ابعاد گوناگون این روش‌های کاربردی قرآن و ائمه (ع) در آموزش و پرورش شهروندان، با تسلط بر نحوه اجرای این روش‌ها و هم‌چنین با کسب دانش و مهارت لازم در این زمینه، استفاده از این روش‌های آموزشی را در طرح درس روزانه‌ی خود قرار داده و با استفاده از آن، کمیت و کیفیت تحقق اهداف آموزشی قیدشده را در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی خود در کلاس‌های درس و فراتر از آن، در خارج از محیط آموزشگاه، به بسط محیط‌های یادگیری به وسعت جهان آفرینش، افزایش دهند.

منابع

قرآن مجید

احمدی، ا؛ و همکاران ۲(۱۳۹۳). کتاب درسی علوم تجربی پایه ششم. تهران: دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری.

آقازاده، محرم (۱۳۸۸). راهنمای روش‌های نوین تدریس. تهران: نشر آبیژ.

ادیب نیا، اسد (۱۳۸۹). روش‌های تدریس پیشرفته. شوشتر: چاپ و نشر کنکاش.

جمعی از مؤلفین، (۱۳۸۹). روش تدریس فارسی ابتدایی. کتاب درسی مراکز تربیت معلم. تهران: انتشارات وزارت آموزش و پرورش.

دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷). لغت‌نامه. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

حیدری تفرشی، غلامحسین؛ یوسفی سعیدآبادی، رضا (۱۳۸۷). تربیت اسلامی (روش‌ها، اصول، مفاهیم). فراهان: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی - واحد فراهان.

- جویس، بروس؛ ویل، مارشال، (۱۳۷۶). الگوهای جدید تدریس. ترجمه: محمدرضا بهرنگی. چاپ پنجم. تهران: کمال تربیت.
- سهروردی، شیخ شهاب‌الدین (۱۳۸۲). حکمه الاشراق. ترجمه و شرح: سید جعفر سجادی. چاپ هفتم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- فتحی آذر، اسکندر، (۱۳۸۲). روش‌ها و فنون تدریس. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- معنیان، داوود (۱۳۸۴). روش‌ها و مهارت‌های تدریس. تهران: انتشارات شهراب.
- هارلن، وین، ۱۳۷۷. نگرشی نو بر آموزش علوم تجربی. ترجمه: شاهده سعیدی. چاپ دوم. تهران: انتشارات مدرسه.
- یونسکو (۱۳۷۵). یادگیری گنج درون، نکته‌های برجسته. ترجمه: علی رئوف، فاطمه فقیهی. تهران: انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش.
- Ahmadi, D.C. Rahimi, J.I. Asadi, T. ۱۹۹۸. "Dust storm monitoring based on multi- temporal satellite data observation", *Geoscience*, ۹۲, p. ۸۹-۱۱۶.

SID

ابزارهای
پژوهش

سرویس ترجمه
تخصصی

کارگاه های
آموزشی

بلاگ
مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری
STES

فیلم های
آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

تازه های آموزش
آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش مهارت های کاربردی
در تدوین و چاپ مقالات ISI

تازه های آموزش
روش تحقیق کمی

روش تحقیق کمی

تازه های آموزش
آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

آموزش نرم افزار Word
برای پژوهشگران